

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-316-2-46>

УДК 351.85

Дмитро МЕЛЬНИЧУК

Державний університет «Житомирська політехніка»

<https://orcid.org/0000-0002-9918-0608>

e-mail: melndp@ukr.net

Ірина ВОЙНАЛОВИЧ

Державний університет «Житомирська політехніка»

<https://orcid.org/0000-0002-6580-8049>

e-mail: fem_via@ztu.edu.ua

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У дослідженні наголошено на проблематиці загострення та необхідності вирішення проблем соціально-гуманітарного розвитку України та її регіонів на сучасному етапі функціонування та розвитку соціально-економічної системи країни. Метою дослідження визначено узагальнення викликів, а також обґрунтування пріоритетів соціально-гуманітарної політики України з прицілом на збереження людського капіталу. Показано, що ключові виклики соціально-гуманітарної сфери України на сучасному етапі стосуються: критично великих обсягів біженців за кордон, масових внутрішніх переміщень населення країни, дестабілізації внутрішньо регіональних ринків праці, втрати доходів і поширення бідності населення, погіршення та посилення навантаження на об'єкти соціальної інфраструктури. Пріоритетними завданнями державної соціально-гуманітарної політики в таких умовах визначено: регулювання зовнішніх міграцій населення та створення стимулів для повернення вітчизняних емігрантів, посилення соціальної захищеності внутрішньо переміщених осіб, збереження та розвиток соціальної інфраструктури, а саме покращення якості освітніх послуг та активізація процесів посилення суспільної єдності, відновлення стійкості системи охорони здоров'я, вирішення проблем житлового забезпечення внутрішньо переміщених осіб, підвищення ефективності функціонування системи соціальної підтримки населення, формування банків та раціональне використання комунального, соціального і службового житла, послаблення загроз демографічних диспропорцій розвитку областей та територіальних громад України.

Ключові слова: соціально-гуманітарний розвиток, державна політика, державне регулювання, стратегічні завдання та пріоритети, людський капітал, людський потенціал, виклики війни.

Dmytro MELNYCHUK, Iryna VOINALOVYCH

State University «Zhytomyr Polytechnic»

MODERN CHALLENGES AND PRIORITIES OF THE SOCIAL AND HUMANITARIAN POLICY OF UKRAINE

The research emphasizes the problem of aggravation and the need to solve the problems of social and humanitarian development of Ukraine and its regions. The purpose of the research is to generalize the challenges, as well as justify the priorities of the social and humanitarian policy of Ukraine with the aim of post-war recovery and preservation of human capital. It is shown that the key challenges of the social and humanitarian sphere of Ukraine in war conditions relate to: critically large volumes of refugees abroad, mass internal movements of the country's population, destabilization of internal regional labor markets, loss of income and the spread of population poverty, worsening and increasing the load on social welfare facilities infrastructure. The priority tasks of the state social and humanitarian policy in such conditions are defined: development of the educational infrastructure of communities and territories, improvement of the quality of educational services and activation of processes of strengthening social unity (in the educational component of patriotic education, integration of displaced persons and educational rehabilitation of combatants); restoring the sustainability of the health care system by deploying a network of hospital districts in accordance with the territorial specificity and needs of the population, creating coordination centers for tracking and distributing patients, improving the resource support of health care institutions in communities, using the potential of IDPs to overcome personnel "hunger" in the industry; solving the problems of housing provision for IDPs, increasing the efficiency of the functioning of the system of social support of the population, optimizing the territorial placement of objects of social support of the population in conditions of growing demand for social services; formation of banks and rational use of communal, social and service housing; alleviation of the threats of demographic disparities in the development of regions and territorial communities in accordance with the characteristics of their demographic development and post-war population resettlement in the regions of Ukraine.

Keywords: social and humanitarian development, state policy, state regulation, strategic tasks and priorities, human capital, human potential, challenges of war.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Соціально-гуманітарна сфера України на початку XXI ст. залишалася нестабільною. На це впливали як внутрішні, так і зовнішні чинники, більша частина яких були еволюційно-історичними, тяглися ще зі здобуття країною незалежності і не були призупинені та/чи змінені якісними системними реформами. Йдеться про старіння населення, скорочення його чисельності та демографічну кризу, значні обсяги зовнішньої трудової міграції, деградацію сільських поселень та їх вимирання, високий рівень бідності, низьку якість послуг соціальної інфраструктури і т. п.

Однак, повномасштабна війна, що розпочалася у лютому 2022 р. критично посилила існуючі та оголила нові виклики соціальної безпеки і гуманітарної стабільності України. Особливо критичними для збереження потенціалу для подальшого соціально-гуманітарного розвитку України стали масові зовнішні міграції населення, значні обсяги внутрішніх переміщень, втрата домівок і робочих місць, зниження рівня доходів населення, зростання обсягів та рівня безробіття, нарощення проблем соціальної вразливості населення та зростання навантаження на і без того слабку, кволу соціальну інфраструктуру країни, особливо на місцевому рівні.

Вказане актуалізує гостроту напрацювання, а ще більше – впровадження інструментів ефективної соціально-гуманітарної політики орієнтованої на принаймні послаблення, а що краще – нівелювання сучасних викликів кризи на збереження людського капіталу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Загальна проблематика, механізми, інструменти, засоби, принципи та ключові положення формування і реалізації державної соціально-гуманітарної політики достатньо системно і комплексно представлені у публікаціях таких вітчизняних науковців, як В. Гошовська [1,с.259-265], В. Карлова [2,с.3-15], А. Колот [3,с.23-41], В. Куценко [4,с.15-25], Е. Лібанова [5,с.12-18] та інші.

Адекватні сучасним проблемам соціально-гуманітарної сфери України інструменти та засоби державного регулювання достатньо змістовно напрацьовані у дослідженнях таких вчених, як А. Меляков [7,с.32-37], О. Власюк [8,с.396-459], Р. Луцак, Б. Мізюк, В. Зайченко, М. Куницька-Іляш [9,с.70-88], О. Мульська, О. Левицька, Т. Васильців, О. Іляш [10,с.283-300] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Однак, ситуація швидкоплинна, особливо в середовищі повномасштабної війни, яка обумовлює все нові більш критичні виклики соціально-гуманітарній сфері України, і це потребує напрацювання нових, більш якісних та ефективних механізмів й інструментів державного регулювання в соціально-гуманітарній сфері, здатних нівелювати виклики і загрози, а також стабілізувати ситуацію зі збереженням людського потенціалу та капіталу країни.

Формулювання цілей

Метою статті є узагальнення викликів, а також обґрунтування пріоритетів соціально-гуманітарної політики України з прицілом на повоєнне відновлення і збереження людського капіталу.

Виклад основного матеріалу

Російсько-українська війна 2022 року підтвердила, що людський чинник залишається ключовим у боротьбі проти агресора та водночас прогресивним рушієм подальшої євроінтеграції. Зважаючи на це, освітні детермінанти людського розвитку мають ставитись в центр пріоритетів повоєнної розбудови України. Таке бачення відповідає проєкту Плану відновлення України та національній програмі «Розвиток системи освіти» як важливої ланки в системі заходів прискорення стійкого економічного зростання та досягнення високого рівня розвитку людського капіталу.

У регіонах України, не зважаючи на нестабільність і загрози територіальній цілісності країни, повинні впроваджувати цілеорієнтовані заходи розвитку сфери освіти, які доцільно розділяти на інфраструктурні, якісні та суспільноєднавчі.

Розвиток інфраструктури має здійснюватися, виходячи з моніторингу змін навантажень на заклади освіти внаслідок міграційних втрат та притоку внутрішньо переміщених осіб, виявлення потреб регулювання таких навантажень, можливостей деконцентрації учнів/студентів у регіонах і різних типах поселень. Актуальним є визначення переліку закладів освіти зі статусом пріоритетних з правом першочергового покращення оснащення за новітніми технологічними підходами. В умовах браку бюджетних коштів та специфіки залучення міжнародної допомоги на рівні регіонів слід обґрунтувати стратегію розвитку освітніх метрополій на нових засадах інфраструктурної розбудови, що б стимулювало частину молоді продовжувати навчатись в Україні. На рівні вищої освіти доцільним є відновлення реалізації проєкту «Президентський університет» з формуванням мережі філій у регіонах. Перспективною є реалізація проєкту державної цифрової школи, що забезпечить доступ до освітніх послуг школярів незалежно від місця перебування та збереження соцієтальних зв'язків з інститутами діаспори нової хвилі вимушеної еміграції.

Покращення якості є обов'язковим для підвищення конкурентоспроможності освітніх послуг в Україні у міжнародному (європейському) мобільному просторі. Умови 2022 року посилили і так зростаючу освітню міграцію з України за кордон. Усе більше молоді віку абітурієнтів розглядає можливість навчання в інших державах, які, своєю чергою, проводять ефективну політику залучення кращих студентів з України та інтеграції молоді, яка вже перебуває за кордоном у статусі біженця чи шукача притулку. Для врегулювання поточних тенденцій нагальними мають бути заходи спрямовані на підвищення якості освітніх послуг в Україні. Зокрема, вимагає врегулювання питання мотивації педагогічної діяльності та зниження міграції педагогів за кордон. Набутий у часи пандемії досвід дистанційного навчання має бути основою для

визначення змішаних форм організації освітнього процесу та обґрунтування частки традиційного навчання з врахуванням безпекових загроз.

Розвиток сфери освіти має слугувати посиленню суспільної єдності, в тому числі шляхом залучення внутрішньо переміщених осіб – педагогів, учнів/студентів на шляху їх повноцінної інтеграції у приймаюче суспільство та акультурації з місцевим населенням. Змістовна складова освітнього процесу має посилювати складову патріотичного виховання, роз'яснення цінностей державотворення та гібридних форм конфліктів. Суспільноєднана функціональність освіти має також проявлятися у пропозиції спеціальних програм для військових-учасників бойових дій у рамках їх реабілітації та повоєнної інтеграції.

Повномасштабна війна спричинила одну з найбільших гуманітарних криз в новітній історії Європи. Понад 10 млн українців змушені були покинути свої домівки. Більше 3,7 млн зареєструвались для отримання тимчасового захисту в інших країнах, а всередині країни перемістилось 6,6 млн осіб і оселилися в більш безпечних регіонах. За даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, 800 тис. українських громадян втратили своє житло.

Хоча спершу більшість внутрішньо переміщених осіб декларує наміри щодо повернення до місць свого постійного проживання, та з кожним місяцем війни частка таких осіб скорочується. Тобто найбільш гострою і найактуальнішою проблемою територіальних громад, які приймають внутрішньо переміщених осіб, є забезпечення їх житлом на тимчасовій чи постійній основі. Для цього необхідно розробляти схему розміщення житла з урахуванням технічної та економічної доцільності його будівництва у громадах з найвищою концентрацією ВПО, або ж запроваджувати стимули подальшого переміщення таких осіб в депресивні регіони, які розпочали програму свого комплексного відновлення.

Через те, що з початком війни багато людей втратили свої домівки, майно, роботу та засоби до існування, а діти своїх батьків чи годувальників, за останній період в кілька разів зросла кількість осіб, які потребують соціальної підтримки з боку держави. Це спричинило значне навантаження на систему соціальної підтримки населення в окремих регіонах. Частково вирішенню цієї проблеми сприяла б активізація впровадження єдиної інформаційної системи соціальної сфери. Зокрема, до її експлуатації доцільно було б долучити першочергово ті області, які прийняли найбільшу кількість ВПО - Київську, Дніпропетровську та Полтавську (понад 190 тис. в кожній).

Оскільки соціальна підтримка включає не лише надання матеріальної допомоги чи різноманітних пільг, а й широкого спектру соціальних послуг, що потребує розвитку соціальної інфраструктури територій. Розміщення об'єктів системи соціальної підтримки населення повинно спиратися на принципи доцільності та оптимальності. Для цього необхідно спершу здійснити соціальну паспортизацію територіальних громад, що має містити не лише демографічні відомості та інформацію про потенційних отримувачів соціальних послуг, а й дані про гуманітарну сферу та громадські організації. Ці паспорти стануть основою для розробки спеціальних карт, що візуалізують розміщення певних соціальних інституцій та дозволяють відстежити доступність тих чи інших соціальних послуг, а також наявні приміщення і ресурси які можуть бути використані для соціальних цілей.

Реформа деінституціалізації, яку ще у 2017 р. розпочало Міністерство соціальної політики України, повинна стосуватися не лише дитячих інтернатів, а й інших об'єктів системи соціальної підтримки населення. Зокрема, використання соціальних карт дало б змогу не лише визначити потребу в соціальних працівниках, оптимально планувати розвиток нових послуг та розміщення структурних підрозділів з питань соціального захисту населення, а й визначити можливості кооперації між невеликими територіальними громадами для створення спільних соціальних центрів з віддаленими робочими місцями соціальних працівників та мобільними соціальними бригадами. Співпраця між громадами дозволить економити ресурси та ефективно вирішувати актуальні проблеми. Крім того, у випадку значного зростання потреби у соціальних послугах певного виду доцільним вбачається тимчасове залучення громадських організацій недержавного сектора економіки до їх надання. Наприклад, вже зараз стрімко зростає попит на послугу соціально-психологічної реабілітації військових, медиків, волонтерів та цивільних осіб, які опинилися в епіцентрі військових дій чи стали свідками злочинів агресора.

Загалом, функціонування системи соціальної підтримки населення має керуватися принципом проактивності, тобто не узалежнювати реципієнтів від допомоги, а сприяти подоланню ними складних життєвих обставин, виведенню окремих осіб чи сімей зі стану бідності та стимулювати їх до економічної незалежності.

Система охорони здоров'я України почала помітно втрачати свою стійкість у період поширення пандемії COVID-19, а з розгортанням повномасштабної російсько-української війни – зазнала колосальних потрясінь через переведення частини медичних працівників на служіння потребам армії, міграційні втрати персоналу, посилення навантаження на галузь у зв'язку з великою кількістю постраждалих цивільних людей та військових, а також новою хвилею вимушених мігрантів (понад 6 млн ВПО), знищення багатьох інфраструктурних об'єктів (122 заклади охорони здоров'я – повністю, понад 800 – частково) та систем забезпечення доступу до медичної допомоги, зменшення фінансової підтримки галузі з боку держави (через вирівнювання підходів до фінансування надавачів медичних послуг без врахування навантаженості), призупинення моніторингу якості послуг та «замороження» медичної реформи в цілому.

У зв'язку з цим змінилися пріоритети розвитку галузі і виникло багато нагальних питань, що потребують вирішення на різних рівнях управління. Пріоритетними заходами для відновлення стійкості системи охорони здоров'я та її ефективного функціонування з позиції задоволення потреб населення, в період війни і повоєнного часу, мають стати такі рекомендації Кабінету Міністрів України та зокрема Міністерству охорони здоров'я України: ініціалізація інфраструктурної частини реформи охорони здоров'я – в першу чергу, на умовно безпечних територіях з підвищеним навантаженням на інфраструктуру галузі. Згідно з реформою мережа закладів охорони здоров'я у регіоні, об'єднана в один госпітальний округ, має бути додатково поділена на госпітальні кластери (зі спеціалізованими реабілітаційними відділеннями), з урахуванням: меж адміністративно-територіальних одиниць, географічних особливостей регіону та стану автомобільних доріг, поточних і прогнозованих демографічних показників, структури захворюваності і смертності, оптимальних клінічних маршрутів пацієнтів задля своєчасного доступу до медичної допомоги, навантаження на медичних працівників); створення єдиного координаційного центру на базі центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф для відстеження, розподілення пацієнтів та збалансування навантаження між закладами охорони здоров'я; розроблення положень щодо вразливих груп населення, у тому числі ВПО, у контексті отримання необхідної медичної та реабілітаційної допомоги.

Своєю чергою регіональна політика в цій сфері має спрямовуватися на: активізацію роботи з міжнародними фондами щодо отримання гуманітарних вантажів санітарно-медичного призначення для надання своєчасних і якісних медичних послуг у всіх ланках системи охорони здоров'я; забезпечення чергування медичних і соціальних працівників у пунктах зустрічі ВПО (зокрема, у ЦНАПах) для допомоги їм в отриманні доступу до необхідних медичних послуг, ліків, консультацій, психологічної підтримки тощо.

Важливо додати, що на мікрорівні, а саме – на рівні закладів охорони здоров'я слід надалі працювати над налагодженням тісної співпраці з органами місцевого самоврядування для покращення фінансування комунальних послуг та інших потреб, посилення комунікації і практичної роботи із центрами зайнятості щодо залучення медичних працівників, у тому числі з числа вимушено переміщених осіб, для поповнення кадрових втрат і доукомплектування штату відповідних закладів, разом із центрами підвищення кваліфікації сприянням у підвищенні рівня цифрової компетентності медичних працівників відповідно до професійних стандартів для покращення якості та оперативності надання медичних послуг з належним їх обліком, особливо у регіонах підвищеного навантаження на галузеву інфраструктуру (за винятком тих закладів охорони здоров'я, які знаходяться в зоні бойових дій чи під окупацією).

Війна змінила і продовжує змінювати кількісну, якісну та територіальну структури населення України. Після її закінчення надзвичайно важливим буде детальна інформація про реальний стан населення України: його чисельність, статево-вікову структуру, територіальний розподіл, соціально-економічний склад, освіту тощо. Тому одним із першочергових завдань післявоєнного відновлення України має бути проведення Всеукраїнського перепису населення.

Воєнні дії по-різному вплинули на демографічну сферу регіонів України. Поряд зі скорочення чисельності населення внаслідок загибелі військових та цивільних громадян України, не менш гострою загрозою демографічній безпеці повоєнної України є міграція. З початку повномасштабної війни близько третини мешканців України змінили своє місце проживання. Станом на 03.08.2022 р. за оцінками УВКБ ООН, всього поза межами України знаходиться близько 6,3 млн українських біженців, з яких близько 2 млн – в РФ. Їхнє повернення повинно стати одним з пріоритетних завдань уряду країни. Крім цього внутрішньо переміщеними особами станом на кінець липня 2022 р. залишаються близько 6,6 млн осіб.

Вимушена міграція в сучасній Україні має чітку географічну специфіку. Задля визначення головних обмежень та ризиків демографічного розвитку доцільно окреслити схему демографічного районування України, яка, окрім особливостей перебігу військових дій на певних територіях, враховує також різні терміни тимчасової окупації українських територій, їхню структуру населення, що склалася там за час окупації.

Окуповані з 2014 р. території АР Крим, м. Севастополя, ОРДЛО. Проблеми реінтеграції цих окупованих територій полягають передусім у політико-демографічній площині. Відносно тривалий час їхній розвиток відбувався під безпосереднім впливом тоталітарного режиму з чіткими антиукраїнськими наративами, що мало на меті сформувати загалом нетерпиме ставлення до української держави та несприйняття належності цих територій та їхнього населення до України. У контексті демографічних структур важливим є повернення близько 1,5 млн ВПО, що покинули ці території з 2014 р. після початку війни та водночас організація масового переселення іммігрантів-громадян РФ та інших мешканців цих територій, що не захочуть бути громадянами України, дотримуватися її законів, в РФ. На наступному етапі там повинна бути реалізована чітка проукраїнська соціально-гуманітарна політика формування проукраїнської більшості та повернення населення цих територій в український мовний, освітній, інформаційний та культурно-історичний простір.

Ревіталізація тимчасово окуповані (з часу вторгнення) частини Харківської, Луганської, Донецької, Запорізької, Херсонської та Миколаївської областей, що зазнали значних руйнувань, повинна бути тісно пов'язана з поверненням вимушених мігрантів та залученням іммігрантів.

Території 50-100 кілометрової смуги вздовж лінії фронту, що залишається майже незмінною впродовж літа 2022 р. та регулярно піддається російським обстрілам (південна та східна частина

Миколаївської, південь Дніпропетровської, неокуповані частини Запорізької та Донецької областей, частина Харківської області разом з Харковом) разом з окупованими у 2022 р. повинні бути пріоритетними регіонами репопуляції – відновлення довоєнної чисельності населення як за рахунок колишніх мешканців, так і з широким залученням мігрантів з подальшою їхньою інтеграцією в регіональні соціуми.

Звільнені від окупації частини Сумської, Чернігівської, Київської та Житомирської областей та прилеглі до них території, що зазнали суттєвих руйнувань інфраструктури ще до війни були найбільш демографічно депресивними в Україні. Забезпечення стійкого економічного, соціального та демографічного розвитку цих регіонів є неможливим без значного притоку працездатного населення (у фертильному віці), що має бути наслідком реалізації комплексних стратегій ревіталізації та подальшого розвитку цих областей, спрямованих передусім в напрямку активізації інвестиційної діяльності, смарт-спеціалізації та інноваційної зайнятості. Без таких дій загострюються ризики демографічного колапсу передусім сільських периферійних територій Чернігівської та Сумської областей.

Тимчасово окуповані у 2022 р., звільнені від окупації та прифронтові регіони у післявоєнний матимуть підвищений ризик депопуляції та демографічного колапсу, тому саме ці території мають бути визнані регіонами пріоритетного демографічного розвитку. Програми ревіталізації цих регіонів повинні бути спрямовані на широке залучення реемігрантів та іммігрантів задля формування нових стійких демографічних структур у кількісному, якісному та територіальному відношеннях.

Решта регіонів України, що є здебільшого реципієнтами ВПО. Передусім інтеграція тих ВПО, що залишаться на постійне проживання, забезпечення їхнього проживання, зайнятості, доступу до необхідних соціальних послуг.

Розуміючи неможливість забезпечення переходу до розширеного відтворення населення, який міг би частково компенсувати демографічні втрати внаслідок загибелі військових і цивільних громадян України та вимушеної еміграції, метою демографічного розвитку у його кількісному вимірі в повоєнний період для всіх регіонів України повинна стати стабілізація чисельності населення та забезпечення простого його відтворення. Враховуючи дуже низький сучасний рівень народжуваності та ризики неповернення значної частини мігрантів фертильного віку й дітей, для реалізації такої мети необхідна чітка пронаталістська політика держави та її регіонів, зокрема, орієнтація на модель трьох дітей у сім'ї. Така політика повинна містити комплекс прямих та непрямих заходів підтримки багатодітних сімей, пов'язаних передусім з проблемами забезпечення житлом, роботою та відповідною соціально-економічною інфраструктурою. Розвиток саме цих трьох визначальних чинників рееміграції та імміграції повинні стимулювати регіони пріоритетного демографічного розвитку до розроблення та реалізації власних програм залучення та підтримки передусім молодих сімей з дітьми.

Загальна стратегія демографічного розвитку та повоєнного розселення населення в Україні загалом залежатиме й від потенційної загрози з боку РФ чи білорусі, передусім для прикордонних областей, що можуть бути першочерговими цілями нової агресії. У випадку реальності такої загрози активна політика рееміграції в ці регіони є недоцільною.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Таким чином, пріоритетними завданнями державної соціально-гуманітарної політики України на сучасному етапі мають стати: регулювання зовнішніх міграцій населення та створення стимулів для повернення вітчизняних емігрантів, посилення соціальної захищеності внутрішньо переміщених осіб, збереження та розвиток соціальної інфраструктури, а саме покращення якості освітніх послуг та активізація процесів посилення суспільної єдності, відновлення стійкості системи охорони здоров'я, вирішення проблем житлового забезпечення внутрішньо переміщених осіб, підвищення ефективності функціонування системи соціальної підтримки населення, формування банків та раціональне використання комунального, соціального і службового житла, послаблення загроз демографічних диспропорцій розвитку областей та територіальних громад України

Пріоритетними завданнями розвитку соціальної інфраструктури України мають стати: розвиток освітньої інфраструктури громад і територій, покращення якості освітніх послуг та активізація процесів посилення суспільної єдності (в освітній складовій патріотичного виховання, інтеграції переселенців та освітній реабілітації учасників бойових дій); відновлення стійкості системи охорони здоров'я шляхом розгортання мережі госпітальних округів відповідно до територіальної специфіки і потреб населення, створення координаційних центрів для відстеження і розподілення пацієнтів, покращення ресурсної підтримки закладів охорони здоров'я у громадах, використання потенціалу ВПО для подолання кадрового «голоду» у галузі; вирішення проблем житлового забезпечення ВПО, підвищення ефективності функціонування системи соціальної підтримки населення, оптимізація територіального розміщення об'єктів соціальної підтримки населення в умовах зростання попиту на соціальні послуги; формування банків та раціональне використання комунального, соціального і службового житла; послаблення загроз демографічних диспропорцій розвитку областей та територіальних громад відповідно до особливостей їхнього демографічного розвитку й повоєнного розселення населення в регіонах України.

Подальші наукові дослідження у цьому напрямі стосуються удосконалення методики аналізування ефективності державної соціально-гуманітарної політики в умовах війни.

Література

1. Гошовська В. Соціальна держава: типи, сутність, зміст. Вісник НАДУ. 2007. № 3. С. 259-265.
2. Карлова В. Державна політика у сфері культури як важлива складова механізму формування і зміцнення української національної свідомості. 36. наук. пр. НАДУ. 2015. Вип. 2. С. 3-15.
3. Колот А. Соціальна політика в умовах глобалізації та лібералізації економічних відносин: здобутки, втрати, тенденції. Демографія та соціальна економіка. 2009. № 1 (9). С. 23-41.
4. Куценко В. Соціальна держава (проблеми теорії, методології, практики). К.: Заповіт, 2013. 228 с.
5. Лукашевич М. Гуманітарна політика в Україні. К.: ІПК ДСЗУ, 2010. 30 с.
6. Лібанова Е. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу. К.: КНЕУ, 2012. 330 с.
7. Меляков А. Гуманітарна сфера як предмет до# сліджень в науці державного управління. Теорія та практика державного управління. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр». 2012. № 1. С. 32-37.
8. Структурно-інституціональні трансформації та економічна безпека держави : монографія за ред. Власюк О. С. Львів : Априорі. 2012. С. 396-459.
9. Lupak R., Mizyuk B., Zaychenko V., Kynytska-Iliash M., Vasylytsiv T. Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2022. Т. 8. Вип. 1868-2022-397. С. 70-88.
10. Mulska O., Levytska O., Zaychenko V., Vasylytsiv T., Ilyash O. Pull enviro
11. nment of migration in the EU countries: Migration vector from Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2021. № 19 (4), С. 283-300.

References

1. Hoshovska, V. (2007). Social state: types, essence, content. *Bulletin of NADU*. no. 3. pp. 259-265.
2. Karlova, V. (2015). State policy in the sphere of culture as an important component of the mechanism of formation and strengthening of Ukrainian national consciousness. *Col. of science NADU Ave*. Iss. 2. pp. 3-15.
3. Kolot, A. (2009). Social policy in the conditions of globalization and liberalization of economic relations: gains, losses, trends. *Demography and social economy*. no. 1 (9). pp. 23-41.
4. Kutsenko, V. (2013). Social state (problems of theory, methodology, practice). K.: Zapovit, 228 p.
5. Lukashevich, M. (2010). Humanitarian policy in Ukraine. K.: IPK DSZU, 30 p.
6. Libanova, E. (2012). Poverty of the population of Ukraine: methodology, methodology and practice of analysis. K.: KNEU, 330 p.
7. Melyakov, A. (2012). The humanitarian sphere as a subject of research in the science of public administration. *Theory and practice of public administration*. no. 1. pp. 32-37.
8. Structural and institutional transformations and economic security of the state: monograph edited by Vlasjuk O. S. Lviv: Apriori. 2012. P. 396-459.
9. Lupak, R., Mizyuk, B., Zaychenko, V., Kynytska-Iliash, M., Vasylytsiv, T. (2022) Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. Vol. 8. Iss. 1868-2022-397. pp. 70-88.
10. Mulska, O., Levytska, O., Zaychenko, V., Vasylytsiv, T., Ilyash, O. (2021). Pull environment of migration in the EU countries: Migration vector from Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. no. 19 (4), pp. 283-300.